

Mgr Aneta Cybulska
Wrocław – UM

EKSLIBRISY W ZBIORACH SPECJALNYCH BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersYTETU MEDYCZNEGO WE WROCŁAWIU

Abstract

In the paper are presented selected medical bookplates from the special collections of Wrocław Medical University Library. The encountered themes in ex libris and the information they reveal about their creators and owners give indications about the physicians' interests and are a proof of a high degree of interconnection between art and medicine.

Streszczenie

W artykule omówiono wybrane ekslibrisy medyczne wchodzące w skład zbiorów specjalnych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. Przedstawienie twórców i właścicieli wybranych znaków własnościowych oraz tematyka ekslibrisów wyraźnie wskazują zarówno na niezwykle różnorodne zainteresowania lekarzy, jak i na duży stopień powiązania medycyny i sztuki.

Ciągły przyrost piśmiennictwa powoduje, że wraz z upływem czasu część publikacji ulega procesowi starzenia. Dla większości użytkowników stają się one wówczas zbędne. Natomiast dla zbieraczy stanowią one cenne eksponaty w ich kolekcjach. Przechowywanie szczególnie cennych pozycji leży w gestii dużych bibliotek, które w swej strukturze posiadają dział zbiorów specjalnych.

Biblioteka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu od momentu powstania gromadziła i udostępniała nie tylko pozycje, które były silnie związane z działalnością rodzimej uczelni. Dodatkowo do swoich zbiorów księżnica włączała wiele prac artystycznych dotyczących szeroko pojętej medycyny i jej nauk pokrewnych. Warto zaznaczyć, że często owe prace były wykonywane przez samych pracowników służby zdrowia.

Powiększanie zbiorów specjalnych Biblioteki UMW było utrudnione ciągłym brakiem środków finansowych. Dlatego też w dużej mierze kolekcja Biblioteki rozrastała się dzięki darom kolekcjonerów i zbieraczy.

Obecnie „w zbiorach specjalnych Biblioteki Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu znajduje się duża (licząca ponad 4 tysiące jednostek inwentarzowych), systematycznie powiększająca się, kolekcja ekslibrisów. Zbiór tej formy sztuki jest zróżnicowany, m. in. ze względu na czas powstania (XIX – XX w.), jak i techniki wykonania”¹. Wspólnym mianownikiem łączącym zbierane księgoznaki jest jednak medycyna i jej nauki pokrewne.

Ekslibrisy instytucji

Ekslibris Stowarzyszenia
Bibliotekarzy Polskich

W przypadku księgoznaków instytucji będących w zbiorach Biblioteki na uwagę zasługuje ekslibris Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Okręgu Wrocławskiego. Ekslibris tego stowarzyszenia to cynkotypia kreskowa (P1) powstała w 1983 r., której autorem jest Jan Ryszard Kłosowicz (1924-2002)². Posiada wymiary 136x100 mm. Zasadniczym motywem tego znaku graficznego jest postać Anny Guzowskiej (1929-1982) wybitnej bibliotekarki polskiej, która była również autorką wielu publikacji dotyczących czytelnictwa. Nad wizerunkiem Guzowskiej umieszczono napis *Zasłużeni Bibliotekarze*. Można, więc wnioskować, że SBP we Wrocławiu tworząc swój ekslibris chciało upamiętnić tą wybitną postać.

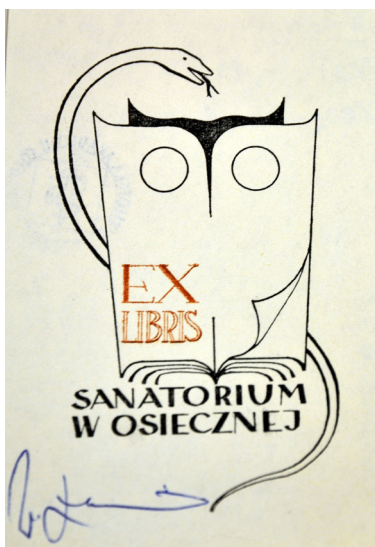
Kolejnym prezentowanym księgoznakiem jest znak własnościowy Sanatorium w Osiecznej, które znajduje się w pięknym zamku Heydebrandtów³. Ekslibris sanatorium to kolorowa

cynkotypia kreskowa (P1) o wymiarach 73x43 mm, która powstała w 1976 r. autorstwa Zbigniewa Łukowiaka (1923-2007). Księgoznak przedstawia stylizowaną księgę, wo-

¹ Jan Dąbrowski: *Dwa ekslibrisy Jana Pawła II w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu*. *Gazeta Uczelniana* 2014 nr 197 s. 18

² Kłosowicz Jan Ryszard – polski artysta plastyk; autor wielu ekslibrisów; członek wrocławskiej grupy grafików „Rys”.

³ Rodzina Heydebrandt – śląska rodzina szlachecka. Pierwsza wzmianka o tej rodzinie mieszkającej w Legnicy pojawiła się już w XIII w.

Ekslibris Sanatorium w Osiecznej

Ekslibris Biblioteki Publicznej
im. I. Krasickiego w Przemyśle

kół której owinięty jest wąż. W lewym dolnym rogu książki umieszczono czerwony napis *Ex libris*. Natomiast bezpośrednio pod woluminem znajduje się tekst *Sanatorium w Osiecznej*. Przesłanie księgoznaku jest jasne. Informuje o silnym powiązaniu medycyny i kultury książki. Warto również dodać, że wymieniony ekslibris posiada własnoręczny podpis autora znaku własnościowego.

Księgoznaki prezentowanych instytucji to także znaki własnościowe różnych bibliotek.

Jeśli chodzi o biblioteki miejskie na uwagę zasługuje księgoznak miejskiej Biblioteki Publicznej im. Ignacego Krasickiego w Przemyśle. Ekslibris tej instytucji powstał w 1969 r. Jest to cynkotypia kreskowa (P1) o wymiarach 100x80 mm. Autorem księgoznaku jest Ernest Pauk. Na kompozycję księgoznaku składają się dwa herby - Ignacego Krasickiego i Przemyśla oraz otwarta książka. Zaletą tego znaku książkowego jest umieszczona na nim sentencja - *Miejska Biblioteka Publiczna w Przemyśle im. I. Krasickiego*, która bezpośrednio informuje nas o właścicielu owego księgoznaku.

W przypadku bibliotek medycznych, jako przykład posłuży nam ekslibris Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie. Prezentowany ekslibris obowiązywał w latach 1950-1975. Jest to drzeworyt poprzeczny (X2) autorstwa Czesława Borowczyka (1912-1995)⁴ o wymiarach 95x39 mm. Podstawowym motywem księgoznaku jest po-

⁴ Borowczyk Czesław – rysownik, ilustrator, grafik z Poznania. Autor wielu ekslibrisów polskich.

Ekslibris Biblioteki Głównej
Warszawskiej Akademii
Medycznej

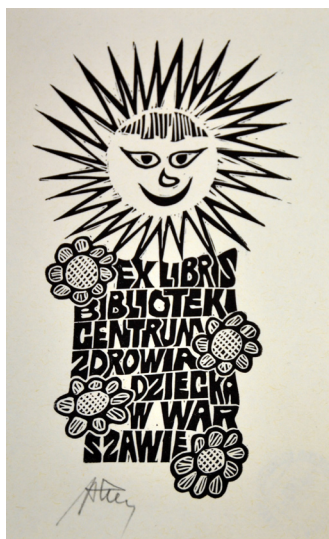

Ekslibris II Katedry i Kliniki Chirurgii
AM Wrocław

sąg kobiety otoczonej książkami, która dodatkowo w jednej ręce trzyma klepsydrę oraz emblemat z narysowanym kwiatem konwalii. Można, więc przypuszczać, że omawiana postać to prawdopodobnie Hygieia – starożytna bogini zdrowia i czystości. Podobnie jak w przypadku znaku własnościowego Sanatorium w Osiecznej, również ten ekslibris posiada własnoręczny podpis jego autora.

Równie ciekawym księgoznakiem jest ekslibris biblioteki II Katedry i Kliniki Chirurgii Akademii Medycznej we Wrocławiu (obecnie Uniwersytet Medyczny). Ekslibris książnicy to cynkotypia kreskowa (P1) o wymiarach 64x63 mm. Autorem jest Alina Kardasz (*1923), która przez wiele lat była grafikiem wydawnictwa UM we Wrocławiu. Sam księgoznak przedstawia widok kliniki od ul. Marii Curie-Skłodowskiej we Wrocławiu, który otoczono napisem *Ex libris II Katedry i Chirurgii AM Wrocław*.

Niezwykle optymistyczny jest ekslibris biblioteki Instytutu Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie. Księgoznak książnicy powstał w 1981 r. a jego autorem jest Zbigniew Kubeczka – czeski artysta, którego projekty mają niepowtarzalny klimat. Znak własnościowy stworzony przez Kubeczkę to czarno-biały linoryt (X3) o wymiarach 111x63 mm, który przedstawia radosne, uśmiechnięte słońce. Pod Słońcem widnieje pogrubiony napis *Ex libris Biblioteki Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie*, który autor dodatkowo udekorował czterema kwiatami. Znak własnościowy posiada także podpis Zbigniewa Kubeczki.

Ekslibris Biblioteki
Centrum Zdrowia Dziecka
w Warszawie

Ekslibris Biblioteki
Szpitala Wojewódzkiego
w Olsztynie

Bardzo interesujący jest fakt, że instytucje takie jak szpitale a nawet ich oddziały, znajdujące się nieco niżej w strukturze organizacyjnej, również posiadają biblioteki z własnymi ekslibrisami. Świadczy to niezbiecie o obecności kultury książki w wielu sferach życia społeczeństwa. Mowa tu zarówno o personelu szpitalnym jak i o pacjentach.

Przykładem takiej jednostki jest biblioteka Szpitala Wojewódzkiego im. Mikołaja Kopernika w Olsztynie. Księgoznak księżnicy został wykonany około 1970 r. techniką drzeworytu poprzecznego (X2) przez Wojciecha Jakubowskiego (1929-). Wymiary tego znaku książkowego to 49x26 mm. Zasadniczym elementem jest stylizowana dłoń ludzka trzymająca kwiat konwalii, który jak już wcześniej wspomniano jest symbolem wszelkiej sztuki medycznej.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu posiada w swoich zbiorach także ekslibrisy bibliotek muzeów. W tym przypadku warto zwrócić uwagę na księgoznak Biblioteki Muzeum Okręgowego w Lublinie z 1990 r., którego autorem jest Kazimierz Nekanda-Trepka (1918-1988)⁵. Znak własnościowy posiada wymiary 85x57 mm i został wykonany techniką linorytu (X3). Przedstawia mężczyznę w stroju z minionych epok, który trzyma w dłoni krzyż. Nad postacią mężczyzny umieszczono trzy herby m.in. symbol miasta Lublina (koziół wspinający się na krzew winorośli) oraz datę 1569 r., która w historii tego miasta jest niezwykle ważna, ponieważ zawarto

⁵ Nekanda-Trepka Kazimierz – lekarz i autor wielu ekslibrisów.

Ekslibris Biblioteki Muzeum
w Lublinie

wówczas unię lubelską⁶, będącą jedną z najbardziej trwałych w Europie.

Ekslibrisy stomatologów

Liczne zainteresowania lekarzy wiążą się również ze sztuką. Chodzi tu m.in. o malarstwo, sztukę, i grafikę, która w wielu przypadkach znajduje swoje odzwierciedlenie w małych formach graficznych, jakimi są ekslibrisy.

W przypadku księgoznaków stomatologicznych znajdujących się w zbiorach specjalnych Biblioteki UMW warto zaznaczyć, że niekiedy posiadają one motywy rzadkie i bardzo indywidualne natomiast w innych przypadkach są one tak oczywiste, że stają się mało interesujące np. ząb ludzki. Właścicielem pierwszego z prezentowanych poniżej ekslibrisów jest profesor Walther Wolfgang Bruck (1872-1937), który

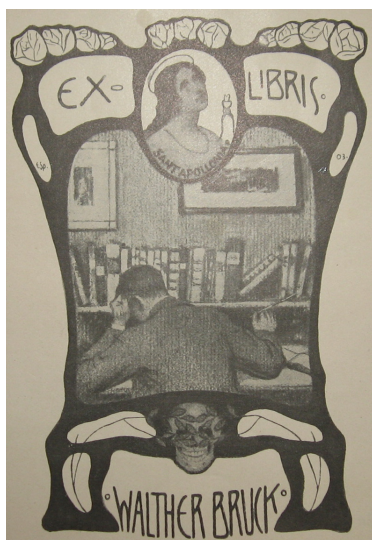
„reprezentował trzecie pokolenie słynnej żydowskiej rodziny dentystów praktykujących we Wrocławiu”⁷. Autorem ekslibrisu dr. Brucka jest Eugen Spiro (1874-1972), niemiecki malarz i portrecista, który przez pewien czas mieszkał i tworzył we Wrocławiu⁸. Księgoznak ten powstał w 1903 r. Ma postać ludzkiego zęba. Jego zasadniczym elementem jest postać świętej Apolonii, która uznawana jest za patronkę stomatologów, głównie ze względu na fakt, że relikwie świętej to zęby lub odłamki kości. Dodatkowym atrybutem tego księgoznaku są zęby i książki, które przedstawiono w formie róż, jako dodatkowy element zdobniczy tego znaku własnościowego.

Kolejnym przedstawicielem stomatologii był profesor Antoni Cieszyński (1882-1941), który m. in. kierował katedrą stomatologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Jego ekslibris to cynkotypia kreskowa (P1) mająca formę prostokąta o wymiarach 128x71 mm. W górnej części umieszczono dwa herby. Pierwszy z nich to godło Oleśnicy dolnośląskiej, w której wybitny uczoney się urodził. Drugi zaś to znak Lwowa - miasta, z którym stomatolog związał się zawodowo. Na każdym z nich widnieje data związana z życiem Antoniego Cieszyńskiego. Pod herbami umieszczono zarys Uniwersytetu Lwowskiego. Wizerunek uczelni otoczony jest napisem *Ex libris*

⁶ Unia lubelska – porozumienie zawarte 11 lipca 1569 r. pomiędzy stanami Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego wiążące oba państwa tylko osobą władcy

⁷ Łysiak-Seichter M., Rouba M., Grotek E.: Święta Apollonia w modlitwie na podstawie zbiorów Walthera Brucka. *Czasop. Stomatol.* 2014 T. 67 nr 1 s. 129

⁸ Zob. Encyklopedia Wrocławia, red. nauk. J. Harasimowicz. Wrocław 2000

Ekstlibris dr. Walthera Brucka

Exlibris prof. dr. Antoniego Cieszyńskiego

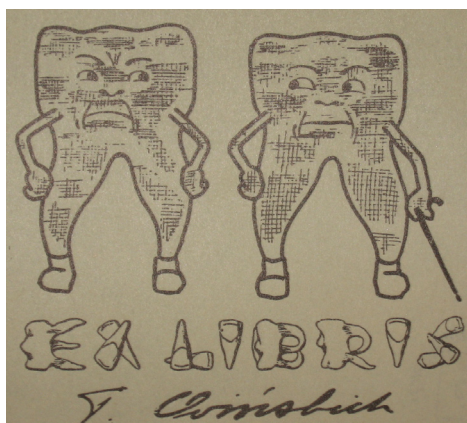
Ekstlibris
prof. Antoniego Cieszyńskiego

prof. dra Antoniego Cieszyńskiego. Pod napisem mówiącym nam, kto jest właścicielem owego księgoznaku umieszczono również inicjały profesora oraz jedyny, napis świadczący o jego związku ze stomatologią, którym jest *Polska Stomatologija*⁹.

Równie interesującym ekstlibrisem jest mała forma graficzna, której właścicielem jest małżeństwo stomatologów: dr Maria Owińska i profesor Tadeusz Owiński (1904-1995), o którym śmiało można powiedzieć, że należał do twórców wrocławskiej powojennej stomatologii. Ekstlibris ten powstał w 1935 r. Jego autorem był R. Mann. Cechą szczególną tego księgoznaku jest jego aluzyjne nawiązanie do instytucji małżeństwa w tej małej formie graficznej. Przedstawia, bowiem parę zębów trzonowych spoglądających na siebie z pewnym niezadowoleniem. Jeden z nich z pewnością jest płci męskiej, o czym świadczy laska. W przypadku drugiego można domniemywać, że jest płci żeńskiej. Bezpośrednio pod nimi zamieszczono podpis *ex libris* złożony z zębów trzonowych i siekaczy oraz facsimile podpisu właściciela.

Przedstawicielką czasów obecnych posiadającą własny ekstlibris jest dr Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska, pracująca na Wydziale Lekarsko-Stomatologicznym we Wrocławiu. Jej księgoznak powstał w 1978 r. Ma kształt owalny. Jego głównym motywem jest dekoracja roślinna, z której zamiast liścia wyrasta serce. Dodatkowo umieszczono również napis *dr Barbara Bruziewicz*.

⁹ Zob. Jan Dąbrowski: Ekstlibrisy stomatologów w zbiorach biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Forum Bibl. Med.* 2011 R. 4 nr 1 (7)

Eklibris M. i T. Owńskich

Eklibris dr B. Bruziewicz-Mikłaszewskiej

Eklibris Mirosławy Braunstein

Eklibrisy farmaceutów

Eklibrisy farmaceutyczne podobnie jak stomatologiczne posiadają cechy szczególne, które wyróżniają je z ogromnego zbioru znaków książkowych. Mowa tu przede wszystkim o roślinach leczniczych, które najczęściej występują w tej grupie księgoznaków, ale i atrybuty zawodowe w postaci naczyń aptecznych, szklia i sprzętu laboratoryjnego, a nawet symboli alchemicznych. Równie często występującym wątkiem jest postać Matki Boskiej Niepokalanej, która postrzegana jest jako boża aptekarka.

Mówiąc o eklibrisach farmaceutów znajdujących się w zbiorach specjalnych Biblioteki UMW, na szczególną uwagę zasługują małe formy graficzne autorstwa Krzysztofa Kmiecica (1950-2011), farmaceuty i pracownika naukowego Katedry Farmakognozji Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jednym z takich eklibrisów autorstwa Kmiecica o tematyce farmaceutycznej jest księgoznak Mirosławy Braunstein – wybitnej farmaceutki krakowskiej. Księgoznak, przedstawia tradycyjny symbol farmacji czyli kielich, wokół którego owinięty jest wąż. Powstał w 1989 r. Został wykonany techniką cynkotypii (X5). Posiada wymiary 91x57

Ekslibris Katarzyny Schneider

Ekslibris prof. Jolanty Obniskiej

mm. Zgodnie z zasadą stosowanej przez autora kolorystyki jest czarno-biały. Cały ekslibris osadzony jest planie prostokąta. Subtelne linie z pozoru niemające zastosowania wraz z występującymi w znaku własnościowym piórkami kreślarskimi dzielą ekslibris na dwie części. Dopelnieniem księgoznaku jest napis *Salus aegroti suprema lex*, znaczący *Dobro chorego najwyższym prawem*. Połączenie znaku medycznego (wąż) i farmaceutycznego (kielich) informuje nas o niebywałej wadze zawodu wykonywanego przez aptekarzy, którzy tworzą dla chorych leki na wszystkie dolegliwości. Dodatkowe umieszczenie na ekslibrisie materiałów kreślarskich może informować o zainteresowaniach plastycznych właścicielki.

Kolejnym księgoznakiem autorstwa Krzysztofa Kmiecia jest ekslibris Katarzyny Schneider (farmaceutki), o formacie 83x66 mm, który został wykonany techniką linorytu (X3). Ma kształt prostokąta. Przedstawia piękną głowę kobiecą oraz motyla. W prawym dolnym rogu umieszczono napis *Ex libris*. Natomiast z lewej strony księgoznaku widnieje imię i nazwisko właścicielki. Dodatkowym walorem księgoznaku jest fakt, że zachowuje on konwencję książkową (czarno-białą), której Krzysztof Kmiec, jako autor zawsze był wierny.

Przykładem ekslibrisu farmaceutycznego jest też księgoznak, prof. Jolanty Obniskiej pracującej w Zakładzie Chemii Leków na wydziale farmaceutycznym Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Znak własnościowy, którego jest właścicielką to linorytem (X3) o wymiarach 83x57 mm i powstał w 1997 r. Jego autorem jest Krzysztof Kmiec. Przedstawia szklane naczynie laboratoryjne, którym, na co dzień po-

sługują się zarówno farmaceuci jak i analitycy medyczni. W środku umieszczony jest kielich, z którego wyrasta roślina. Wokół obu przedmiotów widać owiniętego węża.

Prezentowana symbolika owego księgoznaku wyraźnie informuje nas o związku właścicielki z medycyną a w szczególności z farmacją.

Ekslibrisy lekarzy

W związku z licznymi obowiązkami, jakie nakłada zawód lekarza można by mylnie wywnioskować, że nie przejawiają oni zainteresowania ekslibrisem. Jest to stwierdzenie zupełnie błędne, ponieważ podobnie jak w przypadku farmaceutów i stomatologów również księgoznaki lekarzy znajdujące się w zbiorach specjalnych Biblioteki UMW stanowią interesującą grupę wartą zaprezentowania. Symbolika występująca w tych znakach własnościowych np. aparat rentgenowski ukazuje nam pole działania w konkretnej gałęzi medycyny. Często są to również gabinety lekarskie a także narzędzia wykorzystywane w pracy lekarzy. Oczywiście istnieją też księgoznaki, które poza imieniem i nazwiskiem właściciela w niczym nie wskazują na rodzaj uprawianej przez nich profesji. Niezwykle piękny jest znak własnościowy prof. Zbigniewa Domosławskiego (ur. 1922), specjalisty chorób wewnętrznych i kardiologa z Jeleniej Góry. Autorem ekslibrisu jest Zbigniew Lubicz-Miszewski (ur. 1945), znany artysta plastyk, grafik i twórca ekslibrisów¹⁰. Księgoznak ma wymiary 72x51 mm i został wykonany w technice linorytu (X3). Jest czarno-biały. Zasadnicze motywy tego znaku własnościowego to stylizowana głowa ludzka wyrastająca z rozłożonej książki. Na woluminie umieszczono również trzy symbole wskazujące na zawód właściciela, czyli kielich i węża owiniętego wokół serca. Przedstawienie książki na ekslibrisie wyraźnie wskazuje na pasję czytelniczą profesora. Natomiast serce, które często kojarzone jest z kardiologią informuje nas o specjalizacji zawodowej wykonywanej przez właściciela. Dodać należy, że na woluminie umieszczono napis *Ex libris prof. Zbigniewa Domosławskiego*.

Kolejnym i niezwykle ciekawym przykładem księgoznaku własnościowego jest ekslibris niemieckiego lekarza, specjalisty medycyny pracy Petera Labuhna, którego autorem jest Lembit Löhmus¹¹. Ma wymiary 78x74 mm i jest fotografią. Przedstawia piękny akt kobiecy na tle natury. Kobieta siedząca na prawie obumarłym konarze drzewa zwraca twarz do węża, który je oplata. Usytuowanie postaci spoglądającej na węża trzymającego jabłko w zębach jest z pewnością nawiązaniem do pierwszej kobiety w raju – Ewy, która kuszona przez węża zerwała zakazane jabłko.

Nieco przerażającym, ale i ciekawym w swym przesłaniu jest znak własnościowy dra. W. Donatha, niemieckiego chirurga, który powstał w 1971 r. Jego autorem jest

¹⁰ Zob. Tomasz Suma: Czterdzieści lat wrocławskiej grupy grafików RYS (1969-2009). *Czasop. Zakł. Narod. im. Ossolińskich* 2010 z. 20/21

¹¹ Löhmus Lembit – wybitny grafik estoński specjalizujący się w projektowaniu stempli pocztowych i ekslibrisów.

Ekslibris dra. Petera Labuhna

Ekslibris dr. W. Donatha

Werner Schinko (ur. 1929 r.) niemiecki grafik i plastyk. Ekslibris jest drzeworytem wzdłużnym (X1) o wymiarach 57x35 mm. Przedstawia ciało kobiety w trakcie operacji, które w wielu miejscach jest poprzecinane nożami. Dodatkowymi elementami księgoznaku jest też klepsydra odmierzająca czas oraz dłoń trzymająca nóż chirurgiczny. Całość przedstawionego obrazu jest nieco przerysowana tworząc w ten sposób nastrój napięcia, który w tym przypadku można zdefiniować, jako niepokój lekarza walczącego o życie pacjenta.

Inne ekslibrisy

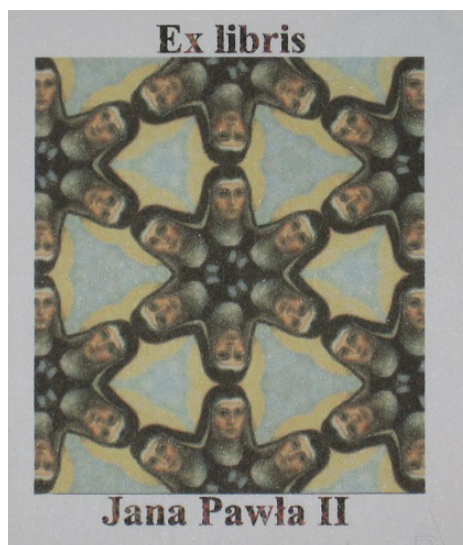
W przypadków pozostałych ekslibrisów wchodzących w skład zbiorów specjalnych Biblioteki UMW na szczególną uwagę zasługują m.in. znaki książkowe dotyczące wyjątkowych postaci. W tym przypadku chodzi o dwa księgoznaki dotyczące wielkiego człowieka i naszego rodaka Jana Pawła II. Pierwszy ze znaków własnościowych trafił do zbiorów Biblioteki jako dar dra. Wiktora Dziulikowskiego (1913-2006), który kolekcjonował księgoznaki przez wiele lat (1964-2006). Prezentowany księgoznak powstał w 1981 r. i ma formę prostokąta. Ciekawostką jest fakt, że jego autorem jest lekarz i grafik zarazem – Kazimierz Nekanda-Trepka (1918-1988), który był twórcą wielu niepowtarzalnych znaków książkowych.

Ta mała sztuka graficzna została wykonana techniką linorytu (X3) w dwóch kolorach. Głównym motywem jest postać Matki Bożej Ostobramskiej¹². W prawym górnym

¹² Ibid.

Ekslibris Jana Pawła II

Ekslibris Jana Pawła II

rogu umieszczono herb Watykanu, na który składają się dwa skrzyżowane ze sobą klucze, umieszczone pod papieską tiarą. Bezpośrednio pod postacią Matki Bożej widnieje napis *Exlibris Papae Joanni Pawli II*.

Drugi z księgoznaków został wykonany w 2003 r. techniką komputerową (TK) przez Rajmunda Aszkowskiego – artystę z Zielonej Góry. Ma on kształt kwadratu. Jest niezwykle wielobarwny. Przedstawia oblicza zakonnic, które tworzą formę kwiatu. Każdy z elementów jest połączony ze sobą w taki sposób, że w konsekwencji prezentowany obraz stwarza zjawisko kalejdoskopu. Dodatkowo autor ekslibrisu umieścił dwa napisy świadczące o jego przeznaczeniu: *Ex libris* bezpośrednio nad księgoznakiem oraz *Jana Pawła II* pod znakiem książkowym.

Poza znakami własnościowymi znanych osób zbiory specjalne Biblioteki UMW posiadają wiele innych równie ciekawych ekslibrisów. Niezwykłym optymizmem napawa fakt, że dużą grupą księgoznaków są formy graficzne, których właścicielami są małżeństwa.

Jako przykład posłuży nam ekslibris Małgorzaty i Wojciecha Kaziorów – lekarza i farmaceutki z województwa warmińsko-mazurskiego. Księgoznak, którego autorem jest Bohdan Rutkowiak (ur. 1933 r.)¹³ powstał w 1999 r. Jest czarno-biały. Został wykonany techniką linorytu (X3) w formacie 63x66 mm. Przedstawia centaura stojącego

¹³ Rutkowiak Bohdan – polski profesor weterynarii, który dodatkowo uprawiał działalność artystyczną. Jest autorem ponad 400 ekslibrisów.

Ekstlibris M. i W. Kaziorów

pośród konwalii oraz kielich z owiniętym wokół niego węzem. W lewym górnym rogu umieszczono napis *Ex libris Małgorzaty i Wojciecha Kaziorów*.

Dla wąskiego grona znawców symboliki medycznej i farmaceutycznej przedstawione w księgoznaku symbole informują o zawodzie wykonywanym przez właścicieli.

Ekstlibrisy stosowano już od czasów starożytnych. Ta mała forma graficzna jest najbardziej właściwą i wzniosłą metodą obrazującą dowody kultury na przestrzeni wieków. Podobnie jest z księgoznakami medycznymi wchodzącymi w skład zbiorów Biblioteki Głównej UMW. Prezentacja niewielkiej części imponujących zbiorów specjalnych ksiąŜnicy, która obecnie liczy ponad 4500 jednostek inwentarzowych, pozwala chociaż w niewielkim stopniu zobrazować niezwykłą mozaikę, którą tworzą.

Należy również dodać, że Biblioteka zrobiła wiele, aby uchronić te małe dzieła sztuki graficznej od zapomnienia i podkreślić ich znaczenie. Mowa tu o licznych pokazach organizowanych przez ksiąŜnicę, których historia sięga już 1970 r. Na szczególną uwagę zasługuje wystawa znaków ksiąŜkowych pt. *Exlibris Medyczny*, z darów prof. Stanisława Szpilczyńskiego z 1980 r., którą uznano za bardzo oryginalną i atrakcyjną. Warto również wspomnieć o II i III Wystawie Polskich Ekstlibrisów Medycznych, które odbyły się w latach 1991 i 1994, i cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Zwięźceniem wystaw jest katalog wydany w dwóch tomach w 1990 r. pt. *Polski ekstlibris medyczny: [katalog wystawy]*, opracowany przez Wiktora Dziulikowskiego i Miecysława Radojewskiego.

Bibliografia

- Bieńkowska Barbara: Chamerańska Halina: Zarys dziejów książki. Warszawa 1987
- Bieńkowska Barbara: Książka na przestrzenie dziejów. Warszawa 2005
- Bruzewicz-Mikłaszewska B., Zarys dziejów uniwersyteckiej stomatologii we Wrocławiu. Wrocław, 2008 [rozprawa habilitacyjna].
- Brzezińska Jadwiga: Nowy motyw w ekslibrisie farmaceutycznym. *Farm. Pol.* 1996 nr 52(24), s. 1189-1191.
- Brzezińska Jadwiga: Szwedzkie ekslibrisy farmaceutyczne. *Farm. Pol.* 1996 nr 52 (8), s. 371-373.
- Brzezińska Jadwiga: Wystawa ekslibrisów Krzysztofa Kmiecica w Toruniu. *Kwart. Hist. Nauki* 2009, R. 54 nr 3 s. 342-344
- Czosnyka Józef: O twórczości ekslibrisowej Krzysztofa Kmiecica. *Farm. Pol.* 1996 nr 50(19), s. 919-921
- Dahl Svend: *Dzieje książki*, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1965
- Dąbrowski Jan: Dwa ekslibrisy Jana Pawła II w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. *Gazeta Uczelniana* 2014 nr 197 s. 18
- Dąbrowski Jan: Ekslibrisy bibliotek medycznych w zbiorach specjalnych Biblioteki Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. *Forum Bibl. Med.* 2012, R. 5, nr 2, s. 167-172.
- Dąbrowski Jan: Ekslibrisy i inne cenne kolekcje w zbiorach specjalnych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* 2010 T.7 s. 79
- Dąbrowski Jan: Ekslibrisy o motywach medycznych w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Ex Bibliotheca* 2008 nr 1(18) s. 1
- Dąbrowski Jan: Ekslibrisy stomatologów w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Forum Bibl. Med.* 2011 R.4 nr 1 s. 262-267
- Dąbrowski Jan: Historia medycyny ukryta w zbiorach specjalnych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. *Książka i Czytelnik* 2008 nr 3(82) s. 17-18
- Dąbrowski Jan: Zbiory specjalne w Bibliotece AM. *Gaz. Uczel.* 2000 R. 10 nr 9(58) s. 7
- Dunin Janusz: Przemiany ekslibrisu i jego znaczenie dla bibliologii i bibliofilstwa. *Ex Bibliotheca. Magazyn Grafików i Kolekcjonerów Ekslibrisów* 2005 nr 2 s. 3-5.
- Dziulikowski Wiktor: *Polski ekslibris medycyny*. Wrocław 1975
- Dziulikowski Wiktor: Ekslibrisy medyczne Czesława Rodziewicza. Wrocław 2000
- Dziulikowski Wiktor: Ekslibrisy medyczne Jana Ryszarda Kłossowicza. Wrocław 2001
- Gajda Zdzisław: Ekslibris lekarski. *Śłużba Zdrowia* 1979 nr 44 s. 8
- Gajda Zdzisław: Ekslibris lekarski. *Śłużba Zdrowia* 1979 nr 45 s. 8
- Gajda Zdzisław: Ekslibris lekarski. *Śłużba Zdrowia* 1979 nr 46 s. 8
- Gajda Zdzisław: Ekslibris medyczny w XXV-leciu PRL. *Prz. Lek.* 1971 nr 27 s. 301-302
- Gajda Zdzisław: Ekslibrisy stomatologów. *Magazyn Stomatol.* 1992 nr 2 (2), s. 32-33
- Gajda Zdzisław: Nieprofesjonalny ekslibris stomatologów polskich. *Magazyn Stomatol.* 1992 nr 2(5), s. 23
- Gajda Zdzisław: Polski profesjonalny ekslibris stomatologiczny. *Magazyn Stomatol.* 1992 nr 2(3/4), s. 36-37
- Gawęcki Witold: Ekslibrisy lekarzy. Poznań 1947

- Jaroniewski Wacław: Wąż w herbach medycyny i farmacji. *Farm. Pol.* 1932 nr 38 s. 281-284
- Jonecko Antoni: Ekslibrisy medyczne na wystawie w Muzeum Okręgowym. *Biuletyn GBL* 1992 nr 38(346) s. 71-72
- Karpiński S.: Polski ekslibris medyczny. *Med. Dyd. Wych.* 1982 nr 12 s. 277-286
- Kmieć Krzysztof: Ekslibrisy farmaceutów. Kraków 2004
- Kmieć Krzysztof, Majewski Jan: Ekslibrisy historyków farmacji. Poznań 2002
- Kmieć Krzysztof, Majewski Jan, Święci Kosma i Damian patroni farmacji jako motyw ekslibrisu. Poznań 2005
- Łazowska Małgorzata: O twórczości ekslibrisowej Krzysztofa Kmiecica raz jeszcze. *Farm. Pol.* 1997 nr 53(18) s. 854-857
- Łysiak-Seichter M., Rouba M., Grotek E.: Święta Apolonia w modlitwie na podstawie zbiorów Walthera Brucka. *Czasopismo Stomatol.* 2014 T. 67 nr 1 s. 129
- Piotrowski Wiktor: Indywidualne ekslibrisy medyczne. Legnica 1998
- Sokół Stanisław: Ekslibrisy polskich publicznych księgozbiorów lekarskich w Polsce. *Biul. GBL* 1959, nr 8 s. 1-9